

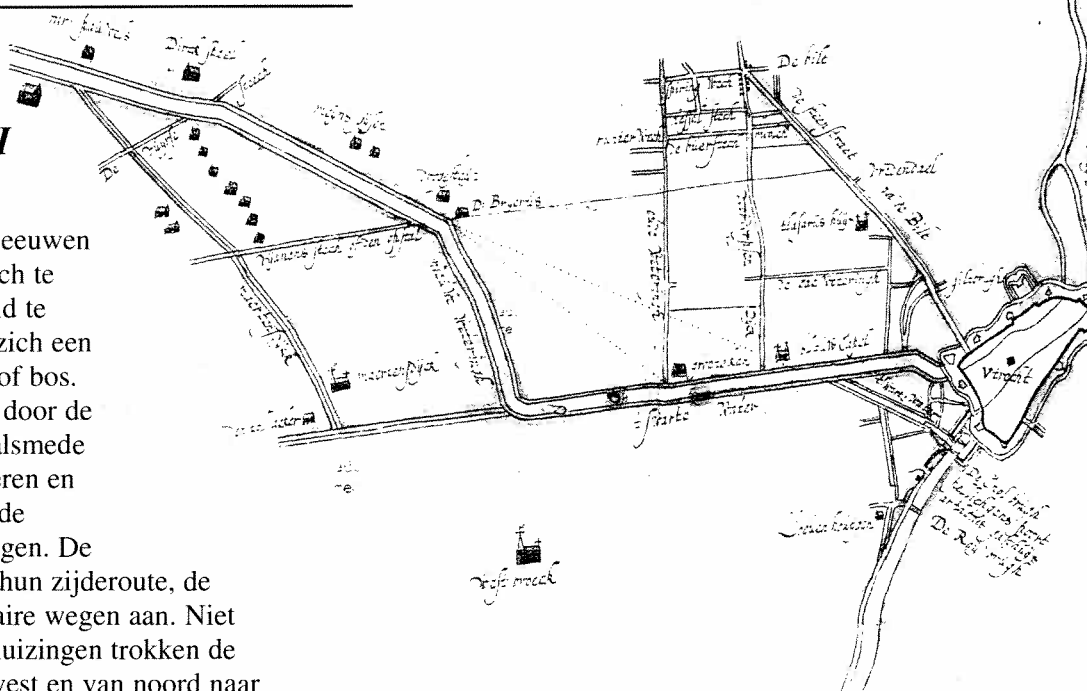
Biltse straten en wegen, lanen en stegen I

Lies Haan-Beerends

De mens heeft door de eeuwen heen de drang gehad zich te verplaatsen en de wereld te verkennen. Men kapte zich een weg door het oerwoud of bos. Knuppelwegen werden door de moerassen aangelegd, alsmede dijken. En over de rivieren en wateren ontstonden op de doorgaande routes bruggen. De oude Chinezen hadden hun zijderoute, de Romeinen legden militaire wegen aan. Niet alleen tijdens volksverhuizingen trokken de mensen van oost naar west en van noord naar zuid. Te allen tijde maakte men wegen om de verplaatsing van A naar B makkelijker te maken. De bos- en knuppelpaden waren veelal maar mansbreed. Slechts voetgangers immers begaven zich via dergelijke routes bijvoorbeeld naar de markt om hun waren aan de man of vrouw te brengen, soms gebruik makend van hondenkarren. Heirbanen en hessenwegen waren aanzienlijk breder. Militaire colonnes verplaatsten zich over de voor militaire doelen aangelegde wegen. Het woord 'heir' of 'heer' geeft het al aan; het beduidt immers leger. De wegen waarover de befaamde Duitse hessenkarren reden waren al breed, maar werden bovendien verbreed, doordat de voerman, wanneer de doorgang te rul en onbegaanbaar was geworden, zich ernaast een weg baande. De meeste wegen waren nog niet verhard en waren bij slechte weersomstandigheden moeilijk begaanbaar.

Wordt er nu voor een nieuw aan te leggen weg van tevoren een naam verzonnen en officieel vastgelegd, vroeger ontstonden de namen van de wegen in het gebruik. Ze duiden vaak de richting aan waarheen de weg leidde. Denk bijv. aan de *Weg naar Hees*, waarover in nummer 11 van *De Biltse Grift* door Hans Lagers al uitvoerig geschreven is. In een akte van overdracht betreffende het huis *Meyenhagen* d.d. 29 juni 1489

wordt gesproken over 'die stegen die opgaet in die heyde'. Ook die omschrijving gaf richting

Detail van een kaart, gevoegd bij het ontwerp van een te maken vaart tussen Utrecht en de Eem getekend door J. Ruysch, 1641. top.atlas Rijksarchief Utrecht.

aan. De naam *Steenstraat* kwam in gebruik vanwege het unieke feit, dat de weg bestraat was. Tot in de vorige eeuw immers waren, ook in onze contreien, de wegen zandpaden, een enkel maal met puin bedekt, maar zelden of nooit bestraat.

Bekijken we nu eens de kaart uit 1641, gemaakt in verband met het plan een vaart aan te leggen tussen Utrecht en de Eem. Deze vaart is nooit gerealiseerd, maar dat is nu niet terzake doende. Aardig is het te zien, welke wegen op deze kaart vermeld zijn. Vanuit Utrecht zien we richting De Bilt de *Steenstraet na de Bilt* lopen. Deze weg,

De Dorpsstraat vanouds Steenstraat, gezien in westelijke richting, april 1994.

reeds eind dertiende eeuw aangelegd, was in de vijftiende eeuw kennelijk aan herstel en onderhoud toe. In een aanbesteding d.d. 31 oktober 1470, gedaan door de stad Utrecht, werd aan Zander Mathysze, stratenmaker, hiertoe opdracht gegeven. De aanbesteding daarvan werd in nr.22 van *De Biltse Grift* op blz. 19 gepubliceerd. De Steenstraat, waarschijnlijk de oudste bestrate weg van Nederland, was dus van groot belang. Niet voor niets komt de naam terug in het Biltse gedeelte van deze weg, de **Dorpsstraat vanouds Steenstraat**. Deze naam werd 26 januari 1965 officieel bij raadsbesluit vastgesteld voor 'de weg gelegen in de bebouwde kom van het dorp De Bilt en lopende van de Bilthovenseweg af in nagenoeg oostelijke richting tot de Soestdijkseweg-zuid'. Bij besluit van het College van Burgemeester en Wethouders (in het vervolg aan te duiden als B. en W.)d.d. 24 juli 1903 was aan ongeveer datzelfde stuk weg, toen aangeduid als 'de Rijksweg van af de kerk der Ned. Herv. Gemeente tot aan de brug' de naam *Dorpsstraat* verleend. Op 13 april 1904 reeds werd deze naam weer gewijzigd. Bij besluit van B. en W. werd op die dag aan de 'Rijksstraatweg van af den grens van Maartensdijk tot aan den grens van Zeist' de naam *Utrechtsche weg* verleend, al bleef de benaming 'Dorpsstraat' voor het gedeelte van de weg dat door het dorp liep bij de Biltse bevolking in zwang. Het stuk van de voormalige *Steenstraat*, dat nu *Utrechtseweg* wordt genoemd, werd vroeger ook wel aangeduid met de namen *Biltstraat*, *Rijksstraatweg* en *Rijksweg 25*. Een 'steenstraat' is het allang niet meer. Over het snelle asfalt razen auto's af en aan.

De *Utrechtseweg*, gezien in de richting Utrecht, oktober 1995.

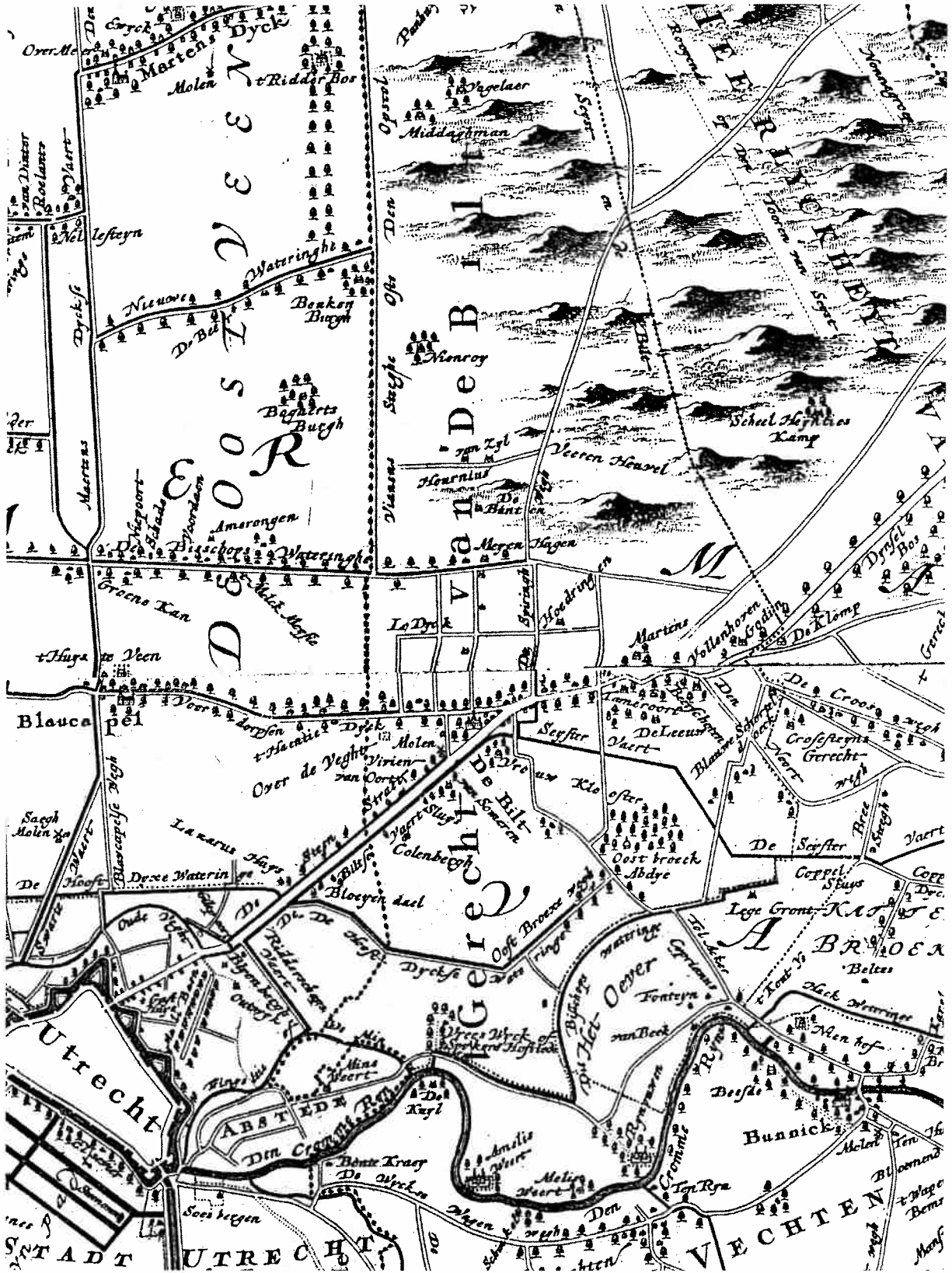
Bekijken we nogmaals het kaartje van 1641 dan zien wij, dat, waar men nu de **Soestdijkseweg-zuid** vindt, de naam *Spiring Wech* staat. Volgens de heer J.W.H. Meijer, schrijver van het boek *Kleine Historie van De Bilt en Bilthoven*, komt spi(e) van spieden en ring zou volgens hem route betekenen. De *Spiring Wech* zou dus een route kunnen zijn, die de dragonders aflegden wanneer zij hun ronde deden om te zien of alles op het platteland veilig was.

Evenwijdig aan de *Spiring Wech* zien we de *Hessel Stech*, wat natuurlijk de tegenwoordige Hessenweg is. Men is geneigd te denken, dat deze weg een oude 'hessenweg' zou zijn geweest. Maar kenners nemen aan, dat dit niet het geval is. De naam zou afgeleid kunnen zijn van essenbomen. Over de 'Hesselensteeg' werd in een akte uit 1447 al gesproken. Maar in de achttiende eeuw werd in de gerechtsnotulen veelvuldig de naam 'Esschensteeg' gebruikt voor dezelfde weg. Bij besluit van B. en W. d.d. 24 juli 1903 werd officieel de naam **Hessenweg** aan deze straat gegeven.

De *Buerstech* is gelegen daar waar men nu de **Waterweg** vindt. Min of meer in het verlengde daarvan leest men *Bunter Wech*. De naam 'De Bunten' is ook te lezen op de hier afgebeelde kaart van De Roy uit 1696 en zou daar op een huis, dan wel op zandheuveldjes kunnen wijzen. Zowel op de kaart uit 1641 als op die uit 1696 ziet men tussen de *Buerstech* en de *Steenstraet na de Bilt* een pad, waaraan bij de *Steenstraet* een molen getekend is. Dat pad werd in vroeger tijden als *Molensteech/wech of -straat* aangeduid. Bij het besluit van B. en W. d.d. 24 juli 1903 werd aan dat stuk weg officieel de naam *Molenweg* gegeven. Thans maakt het pad naamloos deel uit van het Van Boetzelaerpark. Ook het op de kaart uit 1641 erboven aangegeven pad, vroeger het *Dekkerspad* genoemd, is in het Van Boetzelaerpark opgegaan.

Op beide kaarten is ook de van zuid naar noord lopende *Vijanens stech of den Opstal* te zien, thans bekend als Eijckensteinselaan en -steeg.

Deze weg droeg de naam van de eigenaar, Mr.Cornelis van Vianen, advocaat bij het

Detail van een kaart getekend door De Roy, 1696. top.atlas Gemeentearchief De Bilt.

gerechtshof in Utrecht. De weg werd bij raadsbesluit van 23 november 1905 als de *Opstallaan of Vianensteeg* officieel als openbare weg aange-merkt.

De *Vuijse steech* loopt eveneens van zuid naar noord. Bij het besluit van B. en W. uit 1903 werd aan 'de 2den zijweg van de Soestdijksche weg nabij de 2den tol' de naam Vuursche weg gegeven, terwijl bij raadsbesluit d.d. 6 april 1978 de naam Vuursche steeg werd verleend aan de weg 'gelegen tussen de Maartensdijkseweg en de grens met de gemeente Baarn' en Vuursche Dreef aan de weg 'gelegen tussen de grenzen met de gemeenten Maartensdijk en Baarn'. Op de kaart uit 1641 kruisen zowel de *Vuijse Steech* als de *Vijanens stech of den Opstal de Maertensdijck*, de huidige Maartensdijkseweg, officieel in 1903 zo benoemd, zijnde de weg 'vanaf de grens van Zeist nabij het landgoed Prins Hendriksoord tot de grens van Maartensdijk'.

Daar waar we *Oude Weteringh* lezen vinden we thans de *Groenekanseweg*, een oude ontginningsdijk, die in een transportakte d.d. 11 november 1774 als *Bisschopsweg* werd aangeduid. In een akte betreffende het huis *Meyenhagen* d.d. 5 december 1739 is sprake van 'den Groenen- off Tiendweg'. Ook dat zou op de Groenekanseweg kunnen slaan, waarbij men bij 'tiend' moet denken aan het recht om tienden te heffen, een soort belasting van 10% van de oogst en het jonge vee. De naam 'Tiendweg' werd ook wel voor andere wegen gebruikt.

Een nog onbesproken weg, voorkomend op de uit 1641 daterende kaart is de *Voordorpsen Dijk*, lopend vanaf de hoek *Steenstraet/Spiring Wech* richting *Blauw Capel* gelegen aan 't *Swarte Water*. Kennen wij nu nog de naam **Voordorpsedijk** voor het op grondgebied van de gemeente Maartensdijk gelegen wegdeel, in die tijd was het voor de gehele weg de gangbare benaming, zij het dat de benamingen 'Blauwkapelsche weg' en 'Veenweg' ook gebruikt werden. Thans wordt slechts als **Blauwkapelseweg** aangeduid, het gedeelte lopend van de Hessenweg tot aan de Biltse Rading, terwijl het stuk vanaf de Hessenweg in oostelijke richting, aansluitend op de Dorpsstraat vanouds Steenstraat, al sinds het raadsbesluit van

12 december 1907 de naam **Burg. de Withstraat** draagt. Bij besluit van B. en W. d.d. 24 juli 1903 was aan dat weggedeelte de naam *Achterdijk* verleend. J. Jacobsen en negen andere bewoners dienden bij de gemeenteraad een verzoekschrift in, gedateerd 18 november 1907, waarin ze om naamsverandering vroegen. Dit verzoek werd door de raad ingewilligd. Een eerbetoon aan Jhr. Mr. D. de Blocq van Haersma de With, burgemeester van De Bilt van 1879 tot 1907.

Op het afgebeelde gedeelte van de kaart van De Roy uit 1696 is ook nog de *Lo Dijk* te zien. Dit is natuurlijk de ons bekende **Looydijk**, ook al sinds 1903 officieel die naam dragend. Verder komt op laatstgenoemde kaart de *Noordweg* voor, gelegen in het zuidoosten van onze gemeente en op de kaart beginnend bij het landgoed Vollenhoven. Dat de **Noordweg** al een zeer oude weg is, bewijst het feit, dat er reeds in een charter d.d. 20 juni 1371 vermeld staat: 'den wech die doer Croest ghaet toten Noerdwech toe'.

De weg, die wij tegenwoordig als **Hoofddijk** kennen, en die sinds 1 januari 1975 op Utrechts grondgebied is gelegen, is eveneens van respectabele ouderdom. Op de kaart van De Roy wordt de dijk *Oostbroexe wegh* genoemd, omdat deze naar het toenmalige klooster *Oostbroek* leidde. De weg is in de twaalfde eeuw ontstaan toen de ontginningen vanuit deze dijk op gang kwamen.

Er zijn vroeger meerdere wegen en weggetjes geweest. De **Bunnikseweg** bijvoorbeeld staat op de kaart van De Roy wel getekend, maar is niet benoemd, evenals de **Leyenseweg**, de **Jacobs-** en de **Vissersteeg**, alle dus zeer oude Biltse wegen. Er is over de Biltse straten en wegen, lanen en stegen nog veel te vertellen. Meer daarover in een volgende aflevering.

Bronnen te raadplegen in het documentatiecentrum van de Historische Kring d'Oude School:

- aantekeningen betreffende wegen, verzameld door J.W.H. Meijer.
- verzameling besluiten naamgeving wegen, samengesteld door Lies Haan-Beerends.
- wegenbestanden, samengesteld door Lies Haan-Beerends.